

2494

Dějiny hradu Bezděze

od 8. století až na naši dobu

napsal

Frant. Alexander Heber.

S 1 vyobrazením.

Na český jazyk přeložil **Karel Steiger.**

 H 880

Hrad Bezděz, napřed sídlem rytířů loupežných, pak templářů, pod brandenburským vévodou 7 let státním žalářem, po dvě léta císařem Karlem IV. obýván, stal se 1632 klášterem.

5. vydání. — Cena 30 kr.

Česká Lipa.

Tiskem a nakladatelstvím J. Kunstner.

- 1892-3 -

Zříceniny hradu a kláštera Bezdězského v okrese Mlado-Boleslavském závodí v každém ohledu o první místo se všemi vyhlídkami v naší vlasti a se všemi vysokými hrady, kamž starožitník a dějepytce s velkým namáháním rád se ubírá, kdež zbožný poutník nebi blíže býti se domnívá a odkud opojene oko přírodozpytce daleko do pozebnané roviny těká.

Kdož nezná ony dva velikány tohoto jména, kteří vrcholem svým nezřídka nad mračna vyčnívají a z nichž starší zříceninami korunován jest, které vzdáleného poutníka, v jehož prsou cit pro staré doby, pro umění a přírodu nevyhasl, vší mocí k sobě vábí!

Tyto zříceniny zvláštního druhu jsou nejen v okrese Mlado-Boleslavském, nýbrž v severních Čechách vůbec ty nej památnější. Jsou severovýchodně od Prahy osm mil, od Mladé Boleslavy, Mnichova Hradiště a České Lípy dvě míle vzdáleny.

Jejich vysokou polohu lze z toho posouditi, že tyto dvě hory — z nichž vedle Bezděze stojící „Nová hora“ se zove — nejen s Hradčína Pražského, nýbrž i s hory Holické u Jihlavy na Moravě ve vzdálenosti jeden a dvaceti mil při čistém vzduchu viděny bývají. Dr. Kiemann měřil výšku obou hor tlakoměrem a dle jeho správného udání vyčnívá Bezděz $308\frac{1}{2}$ vídeňských sáhů (585.83 metrů) a Nová hora $291\frac{5}{6}$ vídeňských sáhů (554.48 metrů) nad hladinu mořskou. Výška od paty měřena obnáší dle udání jednoho zeměměřiče 678 vídeňských stop.

Podoba obou hor jest velice divotvarná, poněvadž jejich tvary z ohromaných zoubkovaných skalisk znělcových složeny jsou. Obzvlášť příkrý a skalnatý jest

Bezděz, na jehož ostrém a vysokém hřebenu hrad vystaven jest. Hřeben skalní má směr od severovýchodu k jihozápadu a padá na jižní a východní straně téměř kolmo do závrtné hloubky, kdežto severní strana méně kolmo svahe trávou porostlým do údolí vybíhá. Obě hory kryjí skvěle se zelenající buky a duby, mezi nimiž se často objevují osyka, jilma, lípa a třešně; taktéž tu bůjně rostou trnky, šípek a jalovec a poskytují s jinými stromy na podzim oboum horám divnou tvářnost, když rozličné odumírající listí míchané křiklavých rozmanitých barev od tuhé šedé skály tak divně se líší. Některé skupeniny tmavých borů a smrků tu a tam z listnatého lesa vyčnívající přispívají velice k rozmanitosti krásného pohledu, neboť tyto tmavé části zvyšují zeleň listnatého lesa a splývají s ní způsobem oku tak velice lahodícím.

Nová hora jest též homolovitá, na vrcholi okrouhlá a lesem pokryta až na jihozápadní část, kdež příkrý svah na rovinu romantickou vyhlídku poskytuje. Na východní straně vede široká pohodlná stezka na vrchol, kdež se nacházejí stopy okrouhlé věže a zbytky vícero zdí v rozličném směru. Tyto zbylé zdi jsou základem oné pevnosti, kterouž Albrecht vévoda Frídlanský na těchto dvou horách založiti chtěl. Zbožná mysl lidu ale vykládá, že prý tu napřed klášter založen býti měl.

Z Bělé putuje cestující po silnici až ku kříži a odbočí pak k vesnici na patě hory ležící, kamž za čtort hodiny dojde.

K zříceninám vedou nyní dvě cesty. Ta na severozápadní straně k vysoké hoře vedoucí jest široká a byla upravena od kněží kláštera benediktínského. Po této cestě dojde se mnohem dříve k zříceninám torze nežli po obyčejné nyní hlavní cestě vozové, kteráž na jižní straně skály počínajíc z vesnice, oklikou k vrcholi vede. Tři pevné goticky klenuté brány zabránily vchod a byvše vysokou zdí ohradnou, kteráž cestu do hradu proti násilí od roviny chránila, spojeny a dobře obsazeny, učinily vchod pro skalnatou cestu bez toho obtížný zcela nemožným. Nyní ohraňují cestu místo strašných zdí skvěle se zelenající buky a poskytují zemdlému občerstvující chlad. Každá brána měla nad sebou tři řady střelných

skulin, mezi kterými obhájcové před nepřátelskou střelou chránění byli a předce z luků a kuší svých na vše strany záhubu roznášeti a kamením i kopím útočící zabíjati mohli. Tyto vchody jsou sice velmi zpustlé ale i ve svém úpadku vydávají zřejmé svědectví, že Bezděz svého času mezi nejpevnější hrady patřil.

První brána nachází se u paty hory a má jakož i jiné dvě po straně ještě zřejmé stopy oné zdi ohradné, která tyto tři brány spojovala a přístup ke skále bez toho neschůdné teměř nemožným činila. Druhá brána stojí na velmi důležitém místě uprostřed hory. Zde strmí příkrá skála do hrozné výšky a poskytuje stěží místa potřebné cestě.

Velký z propasti vedoucí svah chrání ji před spadnutím a ukazuje stopy oné spojující zdi, kteráž celou cestu od strany údolní až ku hradu obkličovala a k třetí bráně sáhala. Třetí brána na hřebenu skalním velmi příhodně vystavena právě pro toto kritické místo byla určena, aby přechod na druhou strauu hřebenu zamezila; tato brána byla ze všech nejdůležitější a proto také nejpevnější; neboť 94 stop vysoká věž, která 45 stop v obvodu a 10 stop silnou zeď měla, střežila tuto bránu. Nejméně deset stop od země má věž toliko jeden vchod, ku kterému dříve bez pochyby dřevěné schody vedly. Z této věže, hteráž čertovou věží se nazývá, protože prý čert v ni poklad ukrývá, vystupuje po hřebenu skalním 192 stop vysoká a poprsní zdi opatřená zeď ohradná k vyšším stavením hradu, kdež jest spojena s čtverhrannou zoubkovanou baštou. Zeď i brána dala se střelbou s klenuté věže dosáhnouti a houževnatě hájiti.*)

Od třetí brány jest vozová cesta na severní straně hradbami nového druhu ze 17. století opatřena ale pro hladkost znelce nepohodlna. Vysoké zdi opatřeny čtyřmi trojhrannými širokými baštami vystupují z propasti a sáhají až k onomu čtverhrannému místu, kteréž se na východní straně hory před hradem rozprostírá a druhdy

*) Dle pověsti nachází prý se v ohradné zdi, která z věže vystupuje, úzká chodba, jež dříve z horních stavení hradebních do věže vedla, a jejíž vchod nyní prý zasypán jest. Nezdá se to býti pravdivé, neboť zeď není dosti tlustá pro vnitřní chodby.

zděmi poprsními obehnáno bylo, o čemž zde onde zbytky svědčí. Zde jest propašť nejhroznější a skála velmi příkrá.

Tyto trojhranné pro děla vhodné bašty byly počátkem pevnosti, kterou Albrecht z Valdštýna, vévoda Fridlandský roku 1624 na Bezdězi a Nové hoře založiti chtěl, duchovenstvem řádu benediktínského ale později na jinou myšlenku přiveden byl. Kaple nyní pravou stranu cesty vozové od první brány až k vrcholi hory ozdobující a výstupy utrpení Kristova obsahující, počtem patnáct, byly dříve od dobrého mistra malbou na obmítce opatřeny, později ale bídnými dřevěnými obrazci nahrazeny až na poslední tři výklenky, v kterých nyní stěží poznáme „sundání Ježíše s kříže“, jeho „pochování“ a „z mrtvých vstání“.*)

Na místě předhradním 72 stop dlouhém a 36 stop širokém, které částečně hřebenem skalním, částečně ale zdí dvanáct sáhů vysokou a ve více odstavcích vystavenou obehnáno jest, nachází se v levém koutě malý sklep, sloužící za dob klášterních k uschování věcí, kteréž bylo lze dostati na den poutnický v dřevěném domečku stojícím v pravém koutě na témž místě. Po zrušení kláštera byl domek odnesen a slouží nyní ještě za schránku na ryby v panské nádržce v Doksech.**)

Na skále před kostelem z hloubky vyčnívající stála tenkrát též dřevěná věž s dvěma zvony, z nichž větší 8¹/₂, menší ale 4¹/₂ centu vážil.***) Věž byla roku 1732 vystavena a

*) Tyto kaple dala roku 1686 hraběnka Anna z Valdštýna postavit a jelikož po dlouhé době opraviti je nutno bylo, napověděl hrabě Frant. Arnošt z Valdštýna r. 1741 jich opravu a dal celé utrpení Páně od znamenitého mistra na obmítce vymalovati, o čemž, jak řečeno, již jen ve třech posledních kaplích stopy se zachovaly.

**) Roku 1812 spadl na tom místě cikán a tělo jeho bylo skálou hrozně poroucháno. Za času, když zámek patřil Albertu, vévodovi Fridlandskému, stál zde stroj s velkým stoupacím kolem, kterým se, když tu ještě Augustini bydleli, pivo, dříví a jiné potřebné věci lehce na horu vyťahovaly. Z dola na vrch přes skály byly na způsob žlabu trámy upevněny a po nich těžká břemena na dvou lanech pomocí kola pohodlně vyťahována.

***) Velký zvon byl následujícím nápisem opatřen: sVb tVo praesIDIo ser Va nos Vlatores In paCe IntaCta Virgo Marla. — Del parae VirgInI, et MatrI ConseČra VIt ser VVs eIVs P. A. P. četlo se na malém. Prvníjší patří nyní farnímu kostelu v Doksech a zvoní se ním jako dříve na Bezdězi klekání.

pak, když Bezděz klášterem býti přestal, zase strhnuta. Kdo vyleze na skálu, najde místo, kde stála.

Vkročiv do brány stavení hradebního, kteréž má všude zbytky malby, uhlídá přítel starožitnosti malý, několika lípami posázený a vysokými zděmi uzavřený dvorek, v kterém na obou stranách výklenky se spatřují; též na zdi po levé straně vidíme zbytky malby, kteréž pochází z roku 1724, kdy život sv. Benedikta na zděch dvůr uzavírajících malován byl, při které příležitosti hraběnka Mark. z Valdštýna též všechna obydlená stavení zalíčiti dala. Vchodu téměř naproti vidíme pod špatnou střechou na stěně stavení severně stojícího sv. Marii z Montferratu na velkém olejovém obraze, který zde roku 1830 místo starého obrazu od neznámého dobrodince postaven byl. Mnoho lidí putuje ročně k obrazu, neboť zbožná mysl lidu z klášterní doby zachovala se až na naše časy. Nával lidstva jest obzvlášť velký na den Mariánský. Tu se hemží zříceniny davem lidstva a od zdí jindy tichých odráží se zpěv poutníků pobožných, kteří zde stvořiteli obět přinášejí. Při takých processích jest zde velmi hlučno. Prodává se nápoj, jídla, obrázky i písně. Odchod i příchod lidí, zpěv český i německý aneb oba najednou, setkání se známými a k tomu rozhled krásné vyhlídky, vše to dává pouti na Bezděz zvláštní půvab a budí touhu po příští pouti.

Po straně dříve okrášleného oltáře stála druhdy též kazatelna a zde se odbývalo četným processím, poněvadž malý kostel jen malou část lidu přicházejícího pojmuti mohl, kázání i hrubá.

Nad oltářem byla na severní a východní zdi dvůr uzavírající krytá chodba dřevěná, kde se mnoho pobožných poutníků k službám božím shromáždilo. Ze dvora se tam vešlo po točitých schodech, z kostela dveřmi. Z chodby zůstala jen okna na venek vedoucí, z nichž byla znamenitá vyhlídka.

Vedle oltáře stojící severní stavení jest s levým naproti stojícím chodbou příčnou spojeno, která jako i jižní dlouhé předsíní, v polovici sedmnáctého století vystavena byla. Zdá se, že ona prastará vedle velké věže stojící dvoupatrová budova s kaplí jest první na

vrcholí skalním vystavené stavení obytné. Jeho původní podoba a rozdělení světnic dá se ještě poznati, ačkoliv bylo přestaveno, když hrad v klášter změněn byl.

Ve všem lze poznati gotický sloh dvanáctého století; dosud vidíme vysoká, nahoře práci v pískovci ozdobená okna gotická, jichž hořejší části všude zazděny a dle poměru novější stavby upraveny jsou. V druhé prostora vidíme ještě některé pokoje s vysokým klenutím gotickým a s úzkými později změněnými okny. — Mezi světnicí vymalovanou v prvním poschodí, dřívějším bytem opatovým*) a kostelem nachází se velmi prostorná v dřívějších časech dvěma vysokými okny obloukovými osvětlená dvorana, z které vedou kamenné uměle pracované schody točité do druhého patra a odtud pod střechu. Schody tyto vysí, byvše spodní podpory zbaveny, ve vzduchu a jsou tak pevně stavěny, že i nyní zcela bezstarostně se po nich choditi může.

Když Bezděz ještě zámek byl, měla tato budova s bytem opatovým a převorovým kromě velké dvorany jedenáct světnic. Některé z těchto světnic byly určeny pro hosty a poutníky, kteří zde velmi pohostinsky přijati byli. Klášterní kuchyně stála v rohu vedle věže v přízemku, jak o tom dosud dosvědčuje vyřevadlo a kouřem začernělé stěny. Ostatně byly prostory přízemku nízké a měly toliko dřevěný strop, kdežto ony prvního poschodí vesměs gotickou klenbou a dveřmi opatřeny byly. Roku 1844. byla celá tato čásť budovni opět trvanlivou střechou šindelovou pokryta a tak před dalším úpadkem chráněna.

Ve východním rohu toho pořadí stojí ne velmi objemná ale v ohledu stavitelském vzácná kaple hradní, která co pravá antika gotická zasluhuje, aby byla obhlédána. Ozdobena byla kromě hlavního oltáře ještě čtyřmi pobočními oltáři a velkými obrazy ve zlatých rámcích; oltář byl na novo postaven 29. dubna 1704 četnými

---

*) U pravého okna ve výklenku vidíme malou díru po půl cihle zazděnou schránku, v které prý se (dle pověsti) poklad vynacházel. Druhou podobnou schránku ukrývá výklenek u levého okna v kapli, kdež chtivi dobytí pokladu v roce 1826 oltář rozbili, doufajíce, že tam peníze najdou.

příspěvky vícero dobrodinců *) Vedle něho v pravo stál sv. Benedikt a tomu naproti sv. kříží zasvěcený oltář, oba s tímto nápisem:

SanCte pater noster BeneDICTe Vir Magnae
pletatIs ora pro nobis. —
CrVCI aLtae aCVto terno CLaVo affIXa
saIVs, pro pop VLo VVLnerate
IesV Miserere nobIs

Oba oltáře vedle kazatelny byly zřízeny ze značného odkazu hraběte Arnošta Valdštýna.

Čtvrtý oltář byl věnován sv. Nepomuku a pátý sv. Salvatoru. **) Sedm velkých obrazů olejových ve zlatých rámcích nápodobilo tajemství Marie panny a byly darovány kostelu od několika dobrodinců. Dle malby měly cenu nestejnou a naznačovaly „Narození Marie“, „Nepoškvrzené početí Marie“, „Marie navštívení“, „Marie očistění“, „svatodušní svátky“, „Nanebevzetí Marie“ a „Marie zvěstování“. Kromě těchto sedmi krásných obrazů byly stěny kostelní ještě následujícími obrazi stejné velikosti ozdobeny: „Z mrtvých vstání Páně“, „Kristus zjevil se Marii“, „Bolestná Maria“, „Narození Páně“, „svatá trojice“, „sv. Benedikt“, a „sv. Školastika“. ***)

*) Nejvíce přispívali Arnošt Josef hrabata z Valdštýna pak hrabě Valdštýn, probošt v Staré Boleslavi; dále hraběnka Desfours, paní z Rohozce; hrabě z Lisé, pán na Stranově a Dorota Beckova, paní na Widimu.

**) Obraz sv. Salvatora nad oltářem visící byla copia obrazu v Chrudimi a byl roku 1726 malován. Ku zřízení oltáře sv. Jana dala podnět slečna Rosa Bržichovská, která (15. prosince 1701) sochu toho svatého z Prahy na Bezděz zaslala, aby zde byl oltář postaven, kterýž také po její smrti roku 1702 z dobrovolných příspěvků zřízen byl.

***) Narození Marie dal Bedřich Pavel Bruccius, setník v Klášteře (u Mnichova Hradiště) malovati jsa podporován příspěvky. Nepoškvrněné početí dala obec města Zákop malovati a obraz Marie navštívení Karel Vančura z Řehnic, Frant. Mikuláš Bzenský z Poruby a jiní; Marie očistění a zvěstování maloval a pak daroval Jan Jiří Reinisch, Pražský měšťan a malíř. Svatodušní svátky věnoval kostelu Bohuslav Leitner z Tannenberka a obraz na nebe vstoupení Marie obětoval Tob. Kořínek, hrabě z Bělé. Narození a z mrtvých vstání Páně věnoval roku 1729 hrabě Frant. Arnošt z Valdštýna klášteru Bezdězkému. Obraz sv. trojice dal kněz benediktinský B. Kříž malovati a ty tři ostatní byly zakoupeny r. 1717 z milých darů. Místo malých varhan koupeny byly roku 1736 větší.

Vše to bylo po vyzdvižení kláštera roku 1785 odneseno a kostel pak znesvěcen.

Světla se kostelu dostávalo vysokými velkými okny obloukovými ve dvou řadách. Z kůru šla podél oken kolem celého kostela chodba pohodlná. Nyní se přijde do ní po velmi vyšlapaných kamenných schodech točitých, po kterých se také na kůr dostaneme. Z chodby náme, dívající se okny, jež zaskleněny nejsou, rozkošnou vyhlídku na východ, jihovýchod a severozápad da dálky 16 až 18 mil.

Zmíniti se ještě musíme o kryptě hned vedle kostela, do kteréž všichni v tomto klášteře zemřelí kněži vloženi byli. Kdo v zemi kopá, najde ještě nyní kosti mrtvých.

Naproti jižnímu stavení hlavnímu, dříve popsanému, stojí severně jiná podobná dvoupatrová budova, která s jižním stavením rozpadající se chodbou spojena jest. Budova ta 56 stop vysoká a 174 stop dlouhá, utrpěla velkou změnu, když hrad pro klášter upraven byl. Dle rozdělení nyní ještě zřejmého měl přízemek tři světnice, které sluhové obývali. Na dvorů straně v pozdější době přistavená chodba vedla k západní části domu, pod kterým se dva sklepy nacházejí, z nichž větší ještě v dosti dobrém stavu jest.

V prvním patře byla druhdy velká a malá jídelna, tato pro zimu, ona pro léto určena; vedle nich západně vidíme úzkou světničku opatřenou komínem, goticky klenutou, stkvící se až podnes v starobylém slohu; s výběžkem vedlejšího domu jest chodbou spojena. Dvěma krásnými okny obloukovými ozdobená velká jídelna má též komín z dřívějších století, který ale v pozdější době místo kamen sloužil a jehož i k jiným účelům použito bylo; spojoval též první poschodí s druhým. V druhém poschodí jest chodba a pět malých cel, které dle způsobu klášterního zvláštními dveřmi opatřeny jsou, kamž ale nyní bez žebříku vyléztí se nemůže. Podaří-li se komu tam vyléztí, jest jeho namahání velkolepou vyhlídkou k severu a západu odměněno. — Též v tomto stavení jsou klenby ještě úplně zachovalé a neporouchané, ale vysoká okna gotická s kamennou ozdobou jsou do polovice

zazděna, dveře změněny, celá ctihodná budova dle novějšího vkusu přestavena, zkrátka — starorytířský sloh s novějším bratrsky spojen. Mezi oběma popsányi budovami táhne se západně od spojující chodby malý čtyrhrauný dvůr, na kterémž cisterna jest, která pro potřebu obyvatelů zámku všechnu vodu dešťovou i sněžnou se střech pojmala. Její hloubka obnáší 36, šířka 17 stop; vytesána jest ve skále a byla jedinou vodní schrankou na Bezdězi, jemuž nevysýchající studně scházela, pročež se obyvatelé vodou poněkud skálou ochlazenou uspokojiti musili. Poblíž cisterny vyčnívá na nejvyšším vrcholi hory obrovská nyní vkusně opravená strážná věž, kterouž ale až naposledy navštívíme, aby nás za vše namáhání při ohledání hradu svou velkolepou vyhlídkou mnohonásobně odměnila. Gotickou brámkou, která vtěsnána jest mezi věž velikánskou a severní hlavní stavení, vejdemo do dolního oddělení hradu, staré to a nedokončené stavby, která se templářům připisuje a též ze dvou hlavních oddílů pozůstává. Značnější a téměř zcela vystavené křídlo této stavby opírá se východně o věž a má dvě patra po třech světnicích. Do prostřední světnice druhého poschodí padá světlo dvěma gotickými nahoře kamenickou prací zdobenými okny, pod kterými dva úzké otvory do přízemku vedou. Klenba jest gotická, vysoká a čistě provedena. Jako zvláštnost udal bych desčičku vězící v levo v úhlu klenby; pochází z přepažení, kterým při stavbě oblouky kryty byly. Z vedlejší světnice na východ vede úzká chodba k věži a končí ve svahu, na který toliko z přízemku otvorem ve zdi vyléztí se může.

Podivuhodné jsou balvany ve východní světnici v přízemku, které slouží stavení za základ a část hřebenu skalního tvoří, který se od východu k západu přes vrchol hory táhne. Klenutí této prostory má velký okrouhlý otvor, kterýž ale nepochází od sesutí, nýbrž odtud, že práce dokončena nebyla, poněvadž by v prvním pádě spadlé zdivo na zemi ležeti musilo, což viděti není. Všechny tyto světnice a komory jsou dle starého zvyku kamny opatřeny, čímž obecné mínění se vyvrací, že z prostřední světnice za časů templářských kostel zřízen býti měl, ku které pověsti bez pochyby

vysoká gotická okna a prostornost světnice příčinu zavdala.

O tuto stavbu opírá se západně čtverhranná bašta se zděmi poprsními, uvnitř které se úzká komůrka s malými okny nachází, která bez pochyby žalářem býti měla. Tvoří západní část hradu a souvisí zdí ohradnou dříve popsanou s čertovou věží a s třetí bránou. Severně tomuto křídlu naproti mělo podobné druhé vystaveno býti, které ve vnitřním rozdělení, jak základy ukazují, prvnímu ve všem podobati se mělo. Zatím ale byly, jak se podobá, hlavní a příčné zdi, pak přístavky ku klenutí vystaveny, načež celé dílo zkáze ponecháno a více ukončeno nebylo.

Ze čtyř komor, které viděti jest, jsou spodní na dvorní straně úplně v zemi zapadlé a vchody zasypány; hořejší část ale spojující dveře a základy komínů svědčí, že zde dříve byty měly býti zřízeny. Severní hlavní zeď podepřena třemi silnými pilíři má dvě velká okna gotická, z nichž jedno úplně, druhé od polovice zazděno jest. U posledního spatřujeme prostor zalícený, ono místo naznačující, kde si roku 1635 vlašský mnich poustevnu vystavěl a po sedm let jako poustevník žil. Lepší útočiště si vyvoliti nemohl, neboť z tohoto okna jest téměř ta nejrozkošnější vyhlídka na Bezdězi.

Právě popsané naproti sobě stojící dvě budovy jsou vysokou zdí spojeny, která jak se dle stop souditi dá, dříve též poprsní zdí opatřena byla. V polovici zdi téměř jest zazděná gotická brána, která uvnitř až do vrchu zasypána jest. Žádná stezka nevede k bráně té přes četné a vysoké odstavce skalní, což jest též důkazem, že celá stavba teprv se počala, když důležité události ukončení zamezily. Tarasní zdi mezi oběma křídly budovy dělí tento hradní prostor na čtyry nestejně vysoká místa; tři dolních podílů použili obyvatelé hradu za zahrádky, jakož se již dělo za času klášterních.

Po ohlednutí veškerých částí imposantních zřícenin vrátíme se k nejzajímavější zvláštnosti, k věži strážné, která teprv během roku 1844 zřízena a též uvnitř tak vkusně upravena byla, že pohled na ni cizince mile překvapuje. Z dlouhé chodby k věži vedoucí dveře jsou

nyní zamčeny a klíč má u sebe hlídač ve vesnici bydlící, který každému vzdělanému rád poslouží a jako průvodčí vše vysvětlí.

Obrovská věž měla za času svého počátku vchod nyní ještě zřejmý několik sáhů nad zemí, k němuž se šlo z prvního patra vedlejšího stavení; později se prolomila dole díra, aby se mohlo do vnitř vejíti. Patnáct stop tlusté zdi tvoří základ této obrovské věže trůnící na nejvyšším vrcholu skalním, jejíž vnitřní prostor na čtyry stejné díly rozdělen byl.

Tloušťky zdi při každém oddílu o dvě stopy ubylo, tak že věž na své vroubkované korurě jen sedm střevíců silné zdi měla, dosti tlusté pro pohodlnou chodbu kolem skulin střelních. Hořejší část věže byla kryta a když se nepřítel blížil, oznámilo se to sousedícím vesnicím a zámčkům velkým oknem na nejvyšší části věže udělaným, načež celé okolí ihned bylo na nohách a ohroženému hradu ku pomoci šlo.

K nejvyššímu věnci této 143 stop vysoké a 66 stop v objemu mající věže vedly ještě před sto lety točité dřevěné schody, po kterých se do velké výšky bezpečně vyléztí mohlo. Skulinami se dívající, z nichž se druhdy valila smrt a záhuba na nepřítel, máme před sebou znamenité panoráma. Nyní ale když hlídač první dvěře otevře, vedou hezké kryté schody s 38 stúpní až k pavlači na zevnější zdi věže, kdež se pravý schod nachází, kterým druhé dvěře odemknuvše do velikána vstupujeme. Po 14 rovných a 83 točitých stupních se čtyřmi místy pro odpočívání stoupáme příjemně jsouce překvapeni k padacím dveřím, kterými, když nám je průvodčí odemkl, vkročíme do skvělé vkusně upravené síně rytířské. Tato tvoří líbezný slavostánek s třemi k severozápadu, k severovýchodu a jihu obrácenými okny obloukovými, jichž rámce ze železa lity jsou. Okna opatřena jsou mnohobarevným sklem (žlutým, zeleným, červeným, modrým a bílým), které vše kouzelným ale líbezným osvětlením zalévá. Voskovaná dláždka tvoří šestihrannou dřevem vyloženou hvězdu; stěny jsou barevným pískem do čtverce obloženy a gotické na šesti sloupcích spočívající gotické klenutí jest pozlaceným

znakem hraběte Valdštyna vkusně ozdobeno. Stál se židlí, výborný delekohled (který prý 600 zl. stál a několik barevných sklenic s ozdobenými držadly, k tomu pamětní kniha a ku psaní potřebé věci tvoří nabytek krásné síně rytířské, před jejíž okny se rozprostírá nepřehledná rovina.

Dveřmi kryjícími příčné schody se 26 stupni vejde se na cimbuří hradu, odkud zvýšený rozhled panorama nám otvírá, kteréž nejbůjnější obrazotvornost neočekávala. Nejvyšší část věže tvoří dosti prostorný ciblími dlážděný a asfaltem natřený kruh, kterýž kolem dokola osm velikánských úhledným zábradlím železným spojených cimbuří obklopuje, jež jest pět stop vysoké a každého zde obcházejícího před nebezpečným pádem chrání. Hromosvod na východní straně vysoko nad korunu vyčnívající vzdoruje zde četným a divokým bouřím, kdežto několik pohyblivých žebříků na cimbuří jest spolehnuto, by milovníku vyhlídky úplný přehled vzácné obhlídky zaopatřily. Tato jest tak krásná, že to žádné pero popsatí nemůže; vždyť Bezděz závodí v tom ohledu s věhlasnou Milešovkou, horou Ralskou, Ještědem a Přimdou v celé zemi české.

Abych cizince s hlavními body znamenité vyhlídky seznámil, chci zde udati úryvek překrásného rozhledu.

Východně tvoří nivy, křovím a ovocnými stromy rozmanitě obsázeny, nejbližší okolí hory, ku kterému se přidává na mnoho mil jen zřídka prosekaný les, o kterém se domníváme, že se táhne až k Ještědu 6 mil vzdálenému. Mnoho lesem porostlých pahrbků vyčnívá z tmavého lesa a jen málo polem obklopených vesnic oživuje hustý hvozd. V nejdalším pozadí vidět jako mlhu Krkonoše a oku blíže vyplňují střed hory Turnovské romantickou krajinou známé. Kostel Jenišovský, zámek Svíjanský a Sichrovský blýskají se kromě četných jiných kostelů, dvorů a zámků jako jiskry z temna je obklopujících lesů.

Ozbrojené a v okolí tom obeznalé oko vidí zřejmě zříceniny Fridštejnské, Trosky, krajinu u Malé Skály, ve vysoké poloze loupežnický zámek Zbiroh a věž zámku Rohozce; kromě toho rozprostírá se před ozbrojeným okem město Turnov s blízkým kostelem Hrušickým, pak

chmurný skalní hřeben, na kterémž se vypínají v lesu ukryté zříceniny Valdštýna a prastarý zámek Velká Skála. Pozadí tohoto krásného obrazu tvoří hora Kozakov, na drahokamy bohatá, na jejíž táhnoucím se úpatí jen širokým údolím odděleny zříceniny Rotštejn u prostřed chmurných skalisk stojí.

Za velkou lesní plochou, která Bezděz obklopuje, vystupuje zá příkrými skalami Mužský, na jehož jižní straně zříceniny tvrze Valečova trůní. V tomto obzorně trpytí se též krásný zámek v Mnichově Hradišti a stará budova Klášter v půvabné poloze.

Jihovýchodně jsou hvozdy poněkud světlejší a mezi četnými vesnicemi, které na blízku i v dáli věžemi vykukují z měnivého zelení, jsou nejhlavnější dvůr Bezděz poblíž hory mezi ctihodnými lípami a plodnými ovocnými stromy, pak hodinu vzdálené město Bělá, dále na jih okresní město Mladá Boleslav a kostel v Čisté. Pak vystupuje též v tom obzoru vysoká strážní věž zřícenin Zvířetic a část věže, která tak podivně sklouzla, u Michalovic nedaleko Mladé Boleslavi. Hranici obzoru tvoří hory u Jičína, nad kterými obzvlášť vystupují zříceninami korunované hory Veliš, Kumburk a Bradlec. Nejzazším pozadím táhne se pruh moravských hor pomezních.

Jižně rozprostírá se u paty hory vesnice Bezděz 90 čísel a 550 duší čítající s kostelem sv. Egidy, V nepatrné vzdálenosti jest silnice k Rumburku vedouc. a od roku 1867 oživuje nemálo krajinu česká severní dráha. Nepatrné hory obklopují v šedé vzdálenosti dalekou, rozmanitou zeleň lesů a polí ozdobenou plochou z které četné vesnice věžemi se pozvedají.

Jihozápadně vyznamenává se obzvlášť zámek Houska vysokou polohou a obrovskou stavbou. Dále vidíme z lesního temna trpytí se v modré dáli věže města Melníka, za kterými se hory u Prahy prostírají. Dálko-hledem vidí dobré oko při čistém vzduchu nejen kostel sv. Vavřince a Strahov, nýbrž i věž katedrálního chrámu pražského. Dále k západu pozvedá svou pyšnou hlavu hora Říp u Roudnic zdobená kaplí sv. Jiří.

Západně blyští se v okolí za lesem borovým milá vesnička Okna se širokou kostelní věží, a tomu idilickému bydlišti v bůjných zahradách po straně rozkládají se po daleké ploše úrodná pole; severozápadně vystupuje Nová hora vedle Bezděze, Tachová, Sedlová a Vrchová hora, na jejíž skále zbytky věže Starého Perštýna stojí; dále severně jest obzvlášť pozoruhodna letohrádkem ozdobená hora Chlumská a Maršovská, za kterou se velký Viloš a zříceninou korunovaný Ronov vypínají. Na ploše jmenovanými horami uzavřené leží městečko Doksy se zámekem a bývalou továrnou na kartoun. Odtud táhne se podél velkého rybníka silnice k lesu, za kterým zbytky hradu opatřená hora Jestřebí zvláštní tvářností vystupuje u prostřed městyse stejného jména. Za tímto zázrakem přírody třpytí se krásné Nové Zámky v malebné poloze, kterou rozsáhlý rybník u Hirnsen velice krášlí. Nejdalší pozadí obmezují na západě velkolepě seřaděné kupy u Loun a sotva viditelný druh Rudohoří; znamenitá jest též Zaječí hora dvěma obrovskými věžmi korunovaná a zřícenina Košťál na vysoké skále ve Středních horách.

Severozápadně řadí s k těmto dvoum podívání hodným horám hory u Litoměřic a Lobosic; nejvyšší z nich jest Milešovka. — Horou Maršovskou a Vilošem jakož i některými jinými jest skvělý rozhled poněkud přerušen, nastává ale zase u Nových Zámků, kdež líbezné modro hory Kozla jakož i hory u Žandova a Police pozadí tvoří. Na patě hory Kozla třpytí se v hustých hvozdech kostel Kvítkovský, a jemu na blízku stojí zříceniny skalního hradu Kvítkova.

Severně vystupuje hvozd, velikánskou plochu tvoře. Z tohoto borového lesa vyčnívá Bornaj a Šraubenberk; mezi oběma rozprostírá se hladina velkého rybníka, kterýž na druhé straně Klučkov pahrbek a nízké hřbety uzavírají. Na prořídlem místě tohoto rozsáhlého hvozdů leží pod Mlýnskou horou vesnička Heidemühl u nepatrného rybníka. Pokodlné obydlí polesného, mlýn, bělidlo, valcha a valník, patřící k továrně v Doksech jsou hlavní stavení této vesnice. Mezi četnými horami a pahrbky jsou zde Šlatten, velký a malý Bornaj, velký a malý

„Eichberg“, „Schraubenberg“, „Mühl-Petz a Buchberg“ nejznamenitější. Též Pravodínský kopec a nejvíce Holý kámen přispívají ku kráse obrazu a tvoří počátek onoho horského listnatými stromy obrostlého pásma, kteréž pod jménem hory u Kumma až za „Buchberg“ se táhne. Nad touto řadou hor spatřujeme Špicberk s věží a poblíž Lípy restaurací korunovaný Kalenberk; kromě těchto vrchů spatří v krajině obeznalý klášterní kostel v České Lípě a ve vzdálených horách Wolversdorf a Sonneberg.

Něco dále na sever viděti jest za Spicberkem horu u Kotvic a Českou horu u Skalic, nad kterými vystupují Sedlo, Rožmberk u Kamenice slovinské, Sněžka u Děčna a hory u Štolpen; všechny tyto hory již stěží lze spatřiti.

Za těmi rozsáhlými hvozdy věncí obzor horstvo u Hajdy a Zákup, jehož nejznamenitější místa jsou kraví hora, Hane, Klejs a Ertelsberk, pak vysoká varta a hory u Svojkova. Z temna toho velkého jen zřídka lukami prořídleho lesa blýštějí se jako hvězdy na tmavé obloze věže měst Hajdy, Zákop, Mimoně a Kuřichvod, vedle nichž některá vesnička zůstane nezpozorována a ve stínu svých zahrad oku úplně zmizí.

Severovýchodně vystupuje ve dvou odstavcích vysoký lesem pokrytý Rálský se zříceninami rodu Vartenberků, a dále východně stojí v lesnaté krajině blíž Stráže 2 kopce, z nichž ten nižší zříceniny zámku Děvína nese. V tom směru lze tež spatřiti u Svěbořic o samotě stojící, Sloupu podobnou skálu pískovou, na které dříve poustevník bydlel. Bezdězi na blízku leží v lesu vesnička Štrasdorf se skelnou hutí, která pro nedostatek dříví zrušena byla. Velmi hezký pohled jest na vznešený Ještěd, který se před nadšeným okem ve své celé velikosti rozvíjí a za nímž velká část vzdálených Krkonoš vystupuje.

Čerstvá zeleň blízkého okolí probíhá všemi stupni až do modra nejvzdálenějších hor a poskytuje pohled, který se popsatí nedá. Nikdo toho nebude litovati, že pro tolik krásy na horu vylezl; neboť dojem toho, co viděl, zůstane v paměti milovníka přírody a v pozdějších dnech často na to vzpomíná s radostí čistou a pravým nadšením.

Žádný z českých hradů nemá v dějinách i listinách tolik jmen jako Bezděz; neboť na tom není dosti, že se v německých spisech jmenuje Pösig, Pösing, Besieg, Bössig, ba i Bezen a Tievenbach; nacházíme též jména Bezdieczy, Besdhecz, Bezik, Bezgezy, Besditz, Bezdeiz, Biesdiez, Bezdieczie a ve vícero milostivých psaních českých králů, jako Karla IV., Vladislava II., Jiřího z Poděbrad a Ferdinanda III., jakož i v jiných spisech též Beziez.

Výklad jména toho jest těžký. Dle mínění některých pochází prý jméno „Besieg“ od slova besiegen (přemoci); jako by obleženci na pevnost hradu spoléhající nepřítelé byli škádlili voláním, přemož nás („Besieg uns“) protož jméno to jest prý jen narážkou na dřívější pevnost tohoto místa. Mnohem starší české jméno Bezděz má podobný výraz a pochází prý od slova bez děsu, bez děšení, což má znamenati, že obyvatelé zámku při útoku nepřátelském vydobyti možného se nebáli.

O prvním založení schází nám úplně spolehlivé zprávy. Již z toho nedostatku pramenů o jeho založení jest zřejmo, jak starý jest základ prvního stavení na této hoře. Že již v devátém století stálo, vykládá sice Balbín, jenž na Hájka se odvolává praví, že Mělnický hrabě Slavibor Bšovský, otec sv. Ludmily roku 878 na vysoké skále zámek vystavěl, jej dle jména svého syna Hlausa pojmenoval a po dokončené stavbě správci zámku Bezděze pod dohlídku odevzdal.

Bohužel nedokazuje ani Hájkova ani Balbínova autorita nic spolehlivého, poněvadž onen bájil a tento po něm to psal; jen tolik dá se souditi, že Bezděz již v jedenáctém století vystaven byl a zeměpánu patřil. Tenkráté sídleli kasteláni župy Kamenické na hradě Bezdězi a když město Kamenice až na poslední stopu zmizelo, usadila se župa v Bělé.

Vévody Bedřicha českého listina, kterou roku 1085 věrnému Hadmaru z Kunningen krajinu Weitru v léno dal, jest datována z Bezděze a toto datum jest tedy to nejstarší známé datum v listinách o Bezdězi.

Král Přemysl Otakar II. staral se co nejlépe nejen o zvětšení svých zemí, nýbrž též o zvýšení obyvatelstva

a neopomenul ničeho, což zemím jeho prospívati mohlo. Tak dal u paty hory Bezděze roku 1264 od bratrů Konrada a Hartwiga z Kraveru město založiti, které od zámku je chráněcího, jméno Bezděz obdrželo. Král daroval k tomu dvěma bratřím část lesa pod Bezdězem a ves Chlumen; opatřil město výbornými právy a učinil vše, aby je pozvedl.

Po smrti Ottokarově stal se královský hrad Bezděz státním žalářem.

Po velké porážce českého vojska v bitvě na Moravském poli (26. srpna 1278) a po hrdinské smrti tu padlého krále Přemysla Otokara II. vpadl císař Rudolf do Moravy a obsadil tuto zemi, by si válečné útraty nahradil, kdežto správu Čech a poručnictví nad dítky Otokarovými jeho synovci markraběti Ottovi Braniborskému přenechal. Tato vláda byla Čechám záhubná. Když Otto v Praze pobyl, žádal náhradu za vychování korunního prince Václava a nemoha se o zaplacení útrat dohodnouti, dal desítiletého prince i s matkou jeho Kunhutou a její starší dcerou v noci před sv. Pavlem 1279 (25. ledna) v uzavřeném vozu na odlehlý lesní hrad Bezděz v průvodu svých vojáků tajně zavésti. Na tomto velmi odlehlém místě, k němuž přístup bez dovolení nemožným byl a jež zde zavřeným vši naději na útěk odňalo, bylo vdově králové při skrovné stravě mnoho bídy a trápení snášeti jakož i jejím dětem, neboť tyto nešťastné oběti byly vydány nejnižší lakotě a moci zámeckého hejtmána; bez jeho dovolení nesměli se kromě zámku ani projíti. Jediný sluha český byl jim přidělen, který jídlo donášel; kromě toho nebyl k nim žádný Čech připuštěn.

Větší část zemské šlechty snažila se rozličnými sliby na Ottu vymoci, by zajaté propustil; snaha jejich byla ale marná a těžce stíženým bylo i dále v bídě a nouzi čas trávit.

Přísné žalářování pohnulo Kunhutu, by na jistý útěk pomýšlela. Získala si přízeň kastelána Heřmana a s podmínkou, že žádné dítko sebou nevezme, podnikla vícekrát pouť do Fryštátu ku kostelu sv. Jiří, do Mnichova Hradiště a do Mělníka a vždy se dle slibu daného

na Bezděz vrátila. Konečně si vymyslíla psaní pocházející od dcery Anežky, která v klášteře sv. Františka v Praze žila a ji psala, že jest nemocna a že po své matce touží. Tím psaním dosáhla toho, že ji poctivý správce i tentokráte povolení dal, by do Prahy cestovala.

Nyní myslila královna, že častým odcházením a navracením zámeckého hejtmána do jistoty ukolébala. Její dokonale promyšlený plán měl se provést.

„Šlechtný rytíři“ tak oslovila jednoho dne správce Heřmana, „jestli jsi schopen lidského citu, musí tobě můj nynější stav k srdci jíti. Já žádám po tobě, bys mi mou jedinou útěchu v této trampotě neodepřel a mi i tentokráte dovolil, bych do Znojma ku hrobu svého chotě putovala, za pokoj duše jeho se pomodlila a při úmrtní slavnosti se účastnila.*) Svatosvatě slibuji, že jako dosud vždy, zase brzy se navrátím“. Prosba o tak dalekou cestu vzbudila v kastelánu podezření. „Vy se navrátíte?“ — pravil zaražen, „jak mne chcete ujistiti?“ Kunhuta dala se do pláče a odvětila: „Jak můžeš o mém návratu pochybovati, když syna svého pod tvým dozorem zanechám; není to dosti bezpečná zástava? — Nikdy své dítě neopustím!“

Muž ten neznal královnu, on ji posoudil dle stránky něžné matky a proshou její pohnut dovolil i tentokráte, aby do Moravy odcestovala. Ale Kunhuta osálila svého hlídače a nikdy více na Bezděz nevkočila; utekla k Mikuláši, vévodovi Opavskému, nemanželskému synu svého chotě.

Otto se velice rozhorlil nad útekem královny. Následek byl, že svěřence svého tím lépe hlídati dal. Obával se, že by mu nějak z Bezděze odveden býti mohl; proto poslal jej do Žitavy a přísně ho střežil. České stavy se o to zasadili, by byl propuštěn. Otto slíbil jim býti po vůli, žádal ale za to 15.000 marek stříbra zemské daně. Mnoho to peněz pro vyssátou zemi. Předce ale

---

*) Tato zádušní slavnost byla odbývána nejen ve Znojmě, nýbrž i v Praze v saské čili Šternberské kapli, kdež tělo Ottokarovo nyní odpočívá, velmi nádherně každý rok 26. srpna. Commenda magne vigiliae, corona et sceptrum et pomum in Capella Saxonica in sinistra parte, praví Pešina v Phosph. septic. pag. 45.

byly sehnány a markraběti doručeny. Tento byl ale tak nestydatý, že nových 20.000 marek žádal. Aby měl odvedení pojištěno, musili mu zemské stavy města a zámky: Žitavu, Ronov, Scharfenštejn, Děčín, Bezděz, Most, Ústí a Žaudov s mnohými jinými zámky zastaviti, které posádkou svého vojska obsadil. Zatím nebylo možné markraběte s vyžádanou sumou uspokojiti. Zemská šlechta obrátila se tedy na císaře Rudolfa, který na říšském sněmu (1283) tento požadavek za úplně neprávny prohlásil a Václavovi města i zámky zastavené vrátil.

Tento silný prostředek přinutil Ottu, že mladého prince bez výkupného propustil. Učinil to s největší nechutí a hněvaje se odvolal též své Braniboráky z míst do zástavy daných.

Král Václav II. postoupil prý brzy po svém nastolení hrad Bezděz templářům. Hájek, Bečkovský a Hammeršmid tvrdí tak všeobecně a podání (již na začátku zmíněné) k tomu dodává, že nedokončené stavení pod velkou věží stojící tomuto řádu se připisuje, kterýž, byv rychle vyzdvižen, stavbu dokončiti nemohl. Bezděz ale bezpochyby templářům nikdy nepatřil. O vyhlášené moci toho řádu neví jiní kronikáři a listiny ničehož; statky jeho byly v Čechách nepatrné. Na Moravě ale měli statky rozsáhlé. Za času mezivlády pod králem Janem (z Lützelburga) zmocnil se Bezděze Pota z Dubé a když ho měl koruně vrátiti, odepřel to králi veřejně, připojil se k odbojným baronům a tak dlouho proti svému panovníku bojoval, až den u Domažlic strany zase smířil. Nato patřil Bezděz až do roku 1332, královské komoře a byl sídlem pražských purkrabí. V té době byl král Jan do vícero válek zapleten a měl velkou nouzi na penězích; zastavil tedy, by se té nesnáze zbavil, vícero měst a zámků rozličným šlechticům. Tak obdržel v zástavu Bezděz nejvyšší purkrabí pražský, Čeněk Berka z Dubé a Lípy, za značnou část zlata a podržel jej až do roku 1337. Čeněk Berka, pán se svými poddanými dobře smýšlející, ustanovil, by se od Ottokara II. pod hradem založené město Bezděz s povolením krále Jana na jiném místě vystavělo, poněvadž jeho poloha měšťanům mnohé nepřístojnosti způsobila.

Zvolil k tomu jihovýchodně ležící, úzce do údolí vyběhající skálu, kde již roku 758 od Ctibocha, Kosalenova syna dvůr vystaven a dle jeho matky Bělá pojmenován byl. Zde položil Berka roku 1337 základní kámen k novému městu, kteréž zděmi obehnal a na severozápadní straně dvojími náspy a příkopy proti přepadnutí chránil. Listina 23. března 1437 Čeňkem Berky z Lípy podepsaná, třemi visícími pečeti opatřená dala městu skvělá práva a darovala měšťanům 2880 jiter půdy. V této listině dává Berka založenému městu jméno Nový Bezděz, které ale později v Bělou změněno bylo. *)

Král Jan Bezděz roku 1337. vyplatil a koruně vrátil, kteréž pak po delší dobu patřil. Císař Karel IV. pojal 30. září 1350 tuto tvrz mezi počet oněch zámků, kteréž od komory královské nikdy prodány býti nemají. Že tento panovník na Bezdězi často bydlel a v okolí honbou se těšil, dokazuje ta okolnost, že na cestě z Doksů do Heidemühl stojící skála písčiná králova stolice se jmenuje, na které kdysi dle pověsti Karel odpočíval a obědval. Na honbě (vykládá dále podání) shledl prý panovník obzvlášť krásného jelena, který jej velice zajímal a jež pronásledoval.

Konečně zasáhla prchajícího králova střela na hoře blíže Thammühlu, kdež ohromný osmnáctérák vykrvácel. Karel od svých průvodců oddělen zatroubil a pak okolí pozoruje se zamyslí. Z dumání vytrhlo ho bečení stáda a veselý zpěv pastýřského chlapce, který u paty hory nedaleko starého mlýna dobytek pásal. Karel pozorně naslouchal veselému zpěvu národnímu tohoto chlapce a uslyšel některou dobře básněnou píseň českou čistým hlasem zpívanou. Též některé ze své vlastní hlavy

---

*) Nejen že zakladatel všechna práva (dle listiny) starého pod hradem ležícího města Bezděze na nový Bezděz přenesl, on daroval i městečko Doksy kromě všech vesnic a dvorů, které dříve k tvrzi Bezdězské a k městu pod ní ležícímu patřily, novým osadníkům. Též Karel IV. potvrdil po smrti Čeňka Berky z Dubé (1348) Ježkovi z Kluku, rychtáři v Bělé, třetí halíř z města nového Bezděze, z městečka Doksy a ze všech zámků Bezdězi patřících vesnic, kterouž daň tento sudí i na starém Bezdězi dostával. Pak byla všechna práva tohoto města Karlem IV. potvrzena, jak svědčí milostivé psaní Jiřího z Poděbrad (1460).

přednesl, mezi nimiž se císaři obzvlášť následující česky zpívané verše zalíbily:

Lesnaté hory, strmé skály
rybník by uzavíraly krásný;
Hbitý potok by jej plnil,
velké dobré ryby živil.

Karel pohlédl pátravě do krajiny vůkolní a seznal, že slova chlapcova pravdivá jsou. Přišel na Bezděz konal přípravy ku založení rybníka a panovník krajinu tu dříve neopustil, až počité dílo ukončeno bylo. — Jisto jest, že Karel IV., když roku 1366. z říšské rady v Norimberku do Čech se navrátil, ihned na hrad Bezděz se odebral, u městečka Doksu velký rybník založiti napočítal a zámek teprv opustil, až dílo skončeno bylo.*) Tento panovník popustil lateránským Augustinům na Karlově dvoře hradní kapli sv. archanděli Michalovi zasvěcenou, pak faru sv. Egydy ve vsi Bezdězi a faru Lisou i Prosikovu, hrad Bezděz ale odevzdal kastelánu do správy, který dle listin z roku 1367 rytíř Ulrich z Libštejna se jmenoval.

Karlův syn Václav IV. málo dbal moudrých nařízení svého otce a popustil královský hrad Bezděz svému bratranci Prokopu, markraběti moravskému, který

---

*) Na potoku, který velkému rybníku vodu přivádí, dříve Dox jmenovaném, stál již půl druhého sta let před založením rybníka na místě, kde se nyní úhoří do nádržek chytají, mlýn s trojím složením, vodním kolem hnaný. Při stavbě hráze byl ve skále vytesaný příkop mlýnský k odvádění vody z velkého rybníka určen, k tomu účeli rozšířen a poněkud změněn. Nyní jest tento jícen skalní proto pamětihodný, že se na jeho pravé straně zcela dole číslo roku 1222 nachází, které bezpochyby rok naznačuje, v kterém se mlýn dříve stojící vystavil. O něco dále nahoru tu, kde voda z mlýna tekoucí na skálu naráží, jest basa a vedle ní číslo 1481 vtesáno, což z následující komické události prý pochází. Basista šel (1481) v tmavé masopustní noci z pítky domu a maje hodně v hlavě potácel se po celé cestě. Nebylo tedy divu, že na úzké stezce rovnováhu ztratil a s basou do mlýnského příkopu spadl. Tentokráte ale byl nástroj jeho ochránce; neboť jsa bez sebe byl by se utopil. Ale dutý nástroj udržel jej nad vodou a časně z rána vytáhl zcela zkrhlého mládek z vody. Na upomínku svého zachránění dal číslo roku a basu do skály vrýt. Při obyčejném vysokém stavu vody nelze ale basu ani číslo roku viděti, nýbrž jen každý třetí rok, když jest srážka a v mlýnském příkopu téměř žádná voda.

brzy na to (30. května 1403) hrad Kalusovi ze Zvřetic odevzdal pod dozor. Markrabě jej ale dlouho neměl. Neboť když Zigmund, král uherský, špatné hospodářství svého bratra v království českém viděl, vpadl (3. června 1462) s válečnou mocí do Čech, táhl před Bezděz a obléhal hrad. Se všech stran se na hrad doráželo, všechny cesty byly uzavřeny, po kterých by obleženci potravu obdržeti mohli a vše bylo podniknuto, jen aby se místa zmocnil. Ale všechny útoky a vše namáhání bylo zmařeno pevností hradu, který markrabě Prokop s posádkou houževnatě bránil. Když Zigmund soka svého násilím zmocnit se nemohl, pokusil se o to se lstí. Prokop byl z pevného místa rozličnými sliby do Prahy vylákan a tam uvězněn. Balbín vypravuje to jinak a praví, že prý Zigmund Prokopa lstivě z Bezděze vylákal, jej zajal, na válečný nástroj uvázal a před svým táborem tak postavil, že napadení s tvrze markraběte by bylo zahubilo. Konečně odtáhl Zigmund od Bezděze nedobytého a nechal prý Prokopa ve věži zavřeného několik let v Brně se trápit.*) — Po této katastrofě stal se Bezděz opět majetkem koruny a 13. listopadu 1410. sprostil Václav IV. purkrabího soudní moci okresních hejtmanů, taktéž i lidi jeho, dal ale brzy na to tvrz se vším příslušen-

---

*) Pověst vypravuje, že tvrz tenkrát již přes rok obležena byla a předce vždy hojnost potravin všeho druhu měla. Obléhající obsadili všechny cesty a stezky, tak že ani myš proklouznouti nemohla, aniž by nebyla zpozorována a doufali, že zámek hladem vydobudou — když jednoho dne tlustý, právě zabitý vepř s hr. dní skály shoben byl, jehož břicho hráchem naplněno a zašito bylo. Přidělena byla cedulka, na které se malomocnosti obléhajících posmívali a jim věděti dali, že ještě tolik roků, kolik hráchových zrněk ve vepři jest, marně při obléhání tvrze se stráví a že si za čest pokládají obléhajícím tohoto právě do tvrze dovedeného vepře darovati. Vůdce se vztekal ale i zděsil, vojín ztratili zmužilost a usneseno odtáhnouti, poněvadž se za to mělo, že zámek nějaký tajný vchod má, kterým se vše, čehož v tvrzi zapotřebí, dodává. — Taký tajný vchod byl prý skutečný. V čísle 27. v Bělé jest sklep, z kterého klenutá chodba směrem k Bezdězi vede. Ještě v minulém století mohlo se tou úzkou chodbou čtvrt hodiny jíti až k tak zvanému důlku, kdež byla zasypána. Teprv nynější majitel domu dal chodbu nedaleko vchodu zazdíti, čímž druhý sklep získal, kterého se nyní výhodně užívá.

stvím v zástavu pánům z Michalovic, kterým po celou dobu válek husitských patřila.*)

Ačkoliv Bezděz tenkrát za nejlepší útočiště v Čechách považován byl, předce i na tom místě měli zkusiti, že před husity i nejpevnější místo útočiště jisté neposkytovalo. Bylo to 18. října 1421., když nově založené město Bělá od husitů pražských přepadeno a požárem strašně zpustošeno bylo. Velká část měšťanů vykrvácela pod mečem těchto zuřivců a všichni augustini zahynuli v plamenech. Majitel hradu Jan z Michalovic odňal sice rychlou pomocí město vítězům, když se ale husité s posilou vrátili, musil jim město opět popustit. Brzo na to bylo proboštství pod Bezdězem ležící kališníky vydrancováno, zpustošeno, kněží zabiti, zároveň ale i hrad posádky právě nemaje vydobyt a téměř zničen.

Hrad i panství Bezděz patřilo za těch událostí Janu z Michalovic, který na několika listinách z roku 1418. a 1432. jako svědek se uvádí. Bezpochyby dal on zničený zámek za obydlí zase upravit. Po něm byl Jan Smiřický ze Smiřic, pán na Housce, Helfenburku, Roudnici a Horce majitelem toho panství — pán o vlast velice zasloužilý, pozdější (1452.) spoluvládce Jiříka z Poděbrad. Pro zášť husitů, obzvláště ale proto, že prý krále Ladislava psaním varoval, byl na den narození Panny Marie roku 1460. na staroměstské radnici v Praze sťat. Bezděz snad prodal, neboť roku 1435. patřil již Petru z Michalovic, po jehož smrti bezpochyby koruně připadl, poněvadž roku 1460. Jiří z Poděbrad městečku Doksum každý pondělek trh povolil, pak úplnou soudní moc a váрку. Roku 1580. byl Ctibor z Cimburka pánem na Bezdězi, jemuž následovali 1493. Alexandr Berka z Dubé a Lípy, 1464. Adam Tovačovský z Krajku, 1498. pak pánové Špetlé z Janovic. Na počátku 16. století (1502.)

---

*) Toho času bydlelo na Bezdězi vícero katolických kněží; neboť, když při zboření Výšehradu (1420) tělo sv. Longina v rakvi odpočívající od husitů přes skály Výšehradské do Vltavy vhozeno bylo a brzy na to rozličné zázraky na tom místě se udály, které přítomnosti mrtvol se připisovaly, neváhali Pražané kněze na zámku Bezdězi velmi uctivě poprositi, by svaté pozůstatky tam přenesli, což se později také stalo. Kam se pozůstatky potom poděly, není známo.

byl uživatelem panství Bezděžského pražský nejvyšší purkrabí a hejtman království českého Jan Jenec z Janovic a Petrohradu, jemuž jako dědicové následovali: 1517. starší Jan Špetle z Janovic, 1530. bratří Jan mladší Vilém Špetle z Janovic, *) 1550. Burian Špetle z Janovic, Jana ml. syn, který hrad s celým panstvím hraběti Adamu z Wolomosti (1558.) odstoupil. **) Za 2 roky (1560.) postoupil jej tento Berkovi z Dubé a Lípy a roku 1561. přimluvili se na sněmu pražském shromážděné stavy u krále Ferdinanda I, aby ovdovělé paní Kateřině Berkové, rozené z Ungerhoště, 1000 kop grošů k udržení panství a opětné opravě zámku Bezděže povolil, jakož i lhůtu zástavy na její syny prodloužil. ***)

Jan z Vartenberka, pán v Lípě a na Nových Zámcích koupil Bezděž roku 1566. a dal na něm (26. dubna 1580.) 6500 pražských grošů — věno své manželky Barbory z Lobkovic pojistit. ****) Měl tento majetek po delší dobu bez přítrže, až (r. 1588. ve středu po sv. Pavlu) na zemském sněmu od císaře Rudolfa II. a shromážděných stavů výkup Bezděže ustanoven a hned proveden byl.

Na žádost císařského rady a komorníka Jana st. z Valdštýna na Sedčicích bylo toto panství 14. října 1588. za 22.000 kop pražských grošů („každou kopu po šedesati groších a groš po sedmy penězých bílých počítajíc“) s právem dědičným prodáno.

Pro zásluhy nového majitele a jeho předků o císaře a vlast bylo mu ale z kupného 6500 kop pr.

---

*) Jan ml. Špetle z Janovic určil rytíře Tobiáše Hrzana z Harasova na Housce za poručníka svých nedospělých dětí a požádal krále Ferdinanda I. zároveň, aby zástava Bezděže na jeho potomky prodloužena byla. Bylo mu to povoleno (1544.) a k větší jistotě do královské desky vneseno. (Viz Kvatern Trhový, Bijlý od 1586. do 1549. Tom. VIII. D. 25). — Jest to ta první do královské desky zanesená listina, týkající se zámku Bezděže.

**) Tak to udává Veremund Proche ve svém popisu Bezděže, hory Mariánské (4. Praha 1740., str. 29). V královské zemské desce není žádná zmínka o hraběti Wolomosti.

***) K hradu Bezděži patřila tenkrát tato léna: Dvory, Bezděž, Vostrý, Nosálov, Lobes, Doubravice, Skramouš a Louka v Súdomyru.

****) Listina o tom jest na Nových Zámcích v pátek po sv. Marku 1580. psána. (Viz kr. zemské desky, Kwatern Trhový Blanický od 1580. do 1582. Tom. XXI., F., 6.).

grošů sleveno a zbytek královské komoře ve lhůtách splatný. *) Jan starší z Valdštiny přenechal ale již následujícího roku (úterý po neděli sv. kříže 1589) Bezděz opět dřívějšímu majiteli, panu Janu z Vartenberka na Nových Zámcích a Lípě, **) který, jak ze zdá, až dosud ze všeho užitek bral.

Roku 1593 dal tento panství Bezdězké i odlehlý dvůr Vobroky s vesnicemi Tuhany, Tuhanec, Domašice, Pavlička, patronátství v Tuhanech a. t. d. své manželce Barboře z Lobkovic ***) a zemřel 4. ledna 1595 v Lípě, kdež také v děkanském chrámu u sv. Petra a Pavla pochován byl. Ovdovělá paní Barbora, rozená z Lobkovic, vdala se po druhé za pana Václava Berku staršího z Dubé a Lípy na Děčíně a dala mu roku 1607 všechny zděděné statky připsati, ****) který je 14 let bez přestávky v držení měl.

Za Václava Berky byl hrad Bezděz rozkotán, o které události nám Ferd. Mikovec ve svých materiálech k českým dějinám o reformaci toto vypravuje: Několik oddělení vojska, kteréž kníže bavorský Ferdinandu II. na pomoc poslal, táhlo roku 1620 na podzim okresem Litoměřickým a Boleslavským drancujíc a pleníc. 17. listopadu 1620 vpadli do Doksu, zastřelili městského sudího, zabili několik měšťanů, vyplenili město i zámek a odvedli jako zajaté paní i dceru hejtmana zámeckého. Co zbylo, sebral brzy na to houf odbojných sedláků. Po několika

---

*) Listina týkající se prodeje a výkupu jest psána v pražském zámku na den sv. Dionysia, 1588. (Viz kr. zemské desky: Kwatern Trhový Černý od 1587. do 1589. Tom. XXIV. L., 2.). Udávají se v ní obzvlášť následující části statku Bezděze: Zámek Bezdězy se dvorem pod zámek, městečko Doxa i se dvorem, vesnice Wobora, Tachov, Zdiar, Luka, Bezdiedic, Dolní Bezdiez, Wrato, Noslov, polovice městečka Mšena se vsí prebendou, s polem, lukami a vším „což od starodávna k zámku Bezdiez a k tomu panství náleželo, a nynější držitel v držení a vžívaní jest.“

**) Viz kr. zemské desky: Kwatern Trhový, Černý, Kropený od 1587. do 1589. Tom. XXIV. L. 20.

***) Dáno na Nových Zámcích ve středu po výroční památce magistra Jana z Husince 1593. (Viz kr. desky: Kwatern Wětšý Zápisný Weisův: Brumtfarb. od 1589. do 1596. Tom. XXXXI. H. 23.

****) Viz desky: Kwatern Menší, Rudý od 1569. do 1609. Tom. CCXXXVI. W. 18.

výtržnostech v Boleslavském okrese, obzvlášť ale v okolí Mimoňském, přepadli a vydrancovali Bavoři 30. prosince t. r. město Bělou. Nyní odbila též poslední hodinka pro zámek Bezděz. Pan Václav Berka utekl hned po osudné bitvě na Bílé hoře s králem Bedřichem a zanechal své poddané bez ochrany; syn a dědic jeho Adam Bohumír študoval tenkrát na universitě v Paříži. Venkovský lid z celého okolí odnesl své nejlepší věci na Bezděz a obsadil hrad jak tak. Bavoři ale o tom zvěděvše oblehli Bezděz a dobyli hradu, zničili hradby a stavení zapálili (5. ledna 1621).

Václav Berka byl svých statků zbaven a tyto nějaký čas královskou komorou spravovány. Místodržitelské nařízení 3. dubna 1621 vydané poručil správcům statků Bezděze, Doksu, Bělé, Svíjan, Dimokůr a Minoně, jakož i správci Budoveckých statků, by císařského radu a vyššího hejtmána jmenovaných statků, od Jeho Veličenství dosazeného, jako svého pána uznávali. 6. července 1622 byl s většinou jiných statků Václava Berky i Bezděz od komory prodán Adamu z Valdštýna. Adam Bohumír Berka marně se právní cestou snažil, by část otcovského jmění zachránil.

Po smrti Adama z Valdštýna (který Bezděz a Dubou za 11220 kop koupil) převzal Albrecht Václav Eusebius z Valdštýna, vévoda Fridlandský a Meklenburský, jako nejbližší dědic panství Doksy s pustým zámkem Bezdězem a podržel je 10 let. *)

Za jeho hospodářství pozvedl se pustý hrad poněkud ze svých sutin. Vévoda dal ve zříceninách několik světnic za obydlí upravit, kapli obnoviti a založil hned při nastoupení svého dědictví (1624) na této hoře klášter augustinský, do kterého čtyři kněží tohoto řádu z Bělé povoláni byli. Též dal zde Albrecht ku cti sv. evangelisty Marka za vděk, že (25. dubna 1626) nad hrabětem z Mansfeldu u Dessavy zvítězil, oltař. postaviti. Byl k

---

*) Bezděz dal celému k němu patřícímu panství své jméno a nejen Doksy ale i vůkolní dědiny patřily tam k soudu; když ale město Bezděz na vesnici sníženo bylo a zámek rozkotán, staly se Doksy hlavním místem toho panství, kteréž pak dle Doksů pojmenováno bylo.

tomu zavázán slibem v bitvě daným. U toho oltáře musila se každou sobotu zpívaná mše svatá odbývati a na den sv. Marka z farního kostela ve vsi Bezdězi processí na horu jíti.*) Ale již roku 1633. povolal vévoda Fridlandský augustiny nazpět do starého místa, neboť v bitvě u Lützenu učinil slib, že benediktinům z Montferratu opatství založí a vyvolil k tomu prostrannou horu Bezděz. Dle velkolepého plánu mělo v tomto klášteře 30 mnichů, 20 kněží a 10 professorů k vyučování noviců a mladších duchovních vydržováno býti, jakož i 12 chlapců zpěváků a 20 poustevníků, z nichž by bylo žilo 12 na Nové hoře a Bezdězi, rozptýleni v jednotlivých poustevnách, tak jako na Montferratu, 8 ale v klášteře dle řádu sv. Benedikta. Opatství mělo pozůstávati ze čtyř křídel, a kolem kostela v podobě kříže mělo býti 5 bočních kaplí. Vévoda určil pro stavbu 200.000 zl. a za vyššího dozorce povolal španělského misionáře, kněze Bennalosu z Mondragonu, jehož měsíční plat 100 zl. obnášel. Již obdržel světnici v zámku — když tragický konec Valdštýnův celý rozvrh zmařil (1734). Bezděz připadl opět koruně, a z kamení ku stavbě kláštera dovezeného byl v pozdější době dole ve vesnici hostinec, který ještě stojí, vystaven akromě něho několik jiných stavení.

Když Ferdinand III. po vítězství u Nördlingen (1634.) opět do svého českého království přišel, vzpoměl si nejdřív na svůj slib, že ku cti sv. panny z Montferratu tři benediktinské kláštery založí. První z nich byl vídeňský klášter benediktinský, tak zvaný „Schwarzspanierstift“, pak dal na dobytčím trhu v Praze klášter Slovanský, který od času husitských rozbořen zůstal, opět postaviti. Nyní se jmenuje Emauzský.

Kněz Bennalosa, který tři docela dle pravzoru zhotovené sochy sv. Marie Montferratské ze Španěl přivezl, stal se prvním opatem kláštera. K této nadaci daroval císař pustý od augustinů opuštěný zámek Bezděz i vesnice Bezděz, Ždár, Kroh, Týn, Nosalov, pak k nim pa-

---

*) Vévoda daroval tomuto klášteru Bezdězský dvůr s vesnicemi Bezdězem a Krohem, též kus lesa pod zámkem, dále mlýn u Dubé a poslův mlýn u Doksu, konečně čepelův rybník u téhož městečka.

třicet dvory Bezděz, Nosalov a Týn, pivovar Bezdězský, oba dříve zmíněné mlýny, osm rybníků, čtrnáct louk, sedm ovocných zahrad, dvacet provázků lesa, horu Bezděz a mlýn Projed. Z celku utvořil se statek Bezdězský (1637.) na 70.000 zl. ceněný a papežem Urbanem VII. potvrzený.

Vedle hradní kaple na Bezdězi, která po odchodu augustinů jen nuzně zařízena zůstala, bydlel s povolením opata Bernalosy mnich vlašský jako poustevník po sedm let; po jeho smrti obsadili hrad (1642.) Švédové při svém vpádu do Čech, nahodili hradby a vykopali příkopu u první hradní brány, učinili též mezi oběma horami několik opevnění, z kterých jen vyrazili, by okolní krajinu pustošili.*) Po jejich odchodu stal se hrad i vesnice obětí plamenů a teprv třetímu opatu emauzskému se podařilo zámek zase tak opravit, aby se mohl obývat. Opat se jmenoval Antonín ze Suttomajoru a byl biskupem v Selimbrii (též rozený Španěl). Tento dal (r. 1662.) staré, více než 240 let neobydlené jižní stavení i s kostelem obnoviti, křížovou cestu vystavěti, dvě jídelny a několik světnic (tři pro čeládku a pět světnic) zříditi, vše dal novou střechou pokrýti a založil zde konvent pro sedm kněží svého řádu.***) Poněvadž smrt Ferdinanda III. založení třetího kláštera benediktinského pro Hradčany určeného zmařila, byla třetí socha 8. září r.

---

*) Švédská opevnění spatříme při první bráně i na Nové Hoře a Bezdězi ještě nyní. Ba na opevnění mezi oběma horami vzorně založeném, tu, kde toto křídlo chránilo a příkré svahy v popředí i v zadu útok téměř nemožným činily, vidíme ještě dvě hluboké díry pro ohniště, při kterých Švédové před průvanem zde silným chránění byvše, dobře vařiti mohli.

**) Při obnovení tom se vidělo, že na střevis tlusté buky a duby kořeny svými ve všech směrech klenutí severní budovy prorůstaly, aniž by mu byly uškodily. Pod střechou stojící pařezy pak se každému cizinci ukazovaly a ode všech obdivovány byly. Když se hrad přestavoval, navštívil jej náš ctihodný kronikář Balbín s velkým namáháním, jak sám vypravuje, a dodává k tomu: neque enim equo neque curru adiri poterat (že ani koňmo ani s vozem nebyl přístupný). Nutno tedy bylo, když se klášter zakládal, cestu spraviti, což se také stalo. Cesta byla urovňána a drvem vyložena, aby se potřebné věci nahoru vozem dovézt mohly. Předce ale stalo se často neštěstí, protože hraběnka Markyta z Valdštýna později cestu silným zábradlím proti útokům opatřiti dala.

1666. s velkou slávou*) v klášteře Bezdězkém postavena, kdež se brzy stala předmětem četných processí. Opat Antonín ze Suttomajoru obsadil nový klášter dvěma benediktiny emauzskými, kteří se jmenovali Petr Gaib a Bernard Decker; třetí, jménem František Monjoli, bydlel jako správce statku ve dvoře na jihovýchodní straně hory ležícím. Poněvadž ale pro velkou vzdálenost statku toho od kláštera emauzského kontrola byla těžká a dovoz potravin obtížný, prodal opat emauzský, Didacus de Canero, roku 1679. (28. července) statek ten, vyjmouc Bezděz, za 40.000 zl. hraběti Křištofu Ferdinandu z Heissenšteina, který se zavázal, že řeholníkům, dokud na Bezdězi budou, ročně 30 korců žita, 12 sudů piva a 200 sáhů dříví až do kláštera dodá. Dále se v kupní listině zavazuje, že, kdykoliv milo bude, duchovním patřící část zámku, kostel i kaple odkoupí, načež všech závazků sprostěn býti má. Nynější aneb budoucí pan prelát a konvent má ale 11.000 zl. dostati, zámek, kostel i kaple vydati a opustiti, a všechno panu hraběti z Heissenšteina aneb jeho dědicům a potomkům dědičně postoupiti.**)

Hned po založení kláštera počal lid na Bezděz putovati; pouti nabyly ale počátkem 18. století, obzvlášť když Bezděz r. 1714. od papeže Klementa XII. úplné odpustky obdržel, které Benedikt XIV. r. 1727. a Klement XIII. r. 1734. potvrdil, tak obrovského rázu, že počet ku sv. přijímání jdoucích v třinácti letech (od r.

---

*) Sochu nesli z vesnice z kostela sv. Egidy na nosidlech: Petr Butz, hejtman panství Bělé, Kašpar z Rottenberka, hejtman na Housce, Jan Pauli, hejtman v Doksech a Jakub Dresler, hejtman statku Bezdězkého. Slavné procesí vedl opat a biskup Antonín ze Suttomajoru a jej následovalo množství kněží řádu. Tomuto slavnému průvodu připojilo se mnoho sousedících pánů s prapory a obcemi svými, čímž průvod ještě slavnějším se stal. Socha byla pod jménem Marie Narození na hlavním oltáři postavena a slavnost velkou máli svatou opatem odbývanou ukončena.

**) Hrabě Heissenstein zvětšil statkem Bezdězkým své zděděné panství v Doksech a prodal toto již následujícího roku (22. ledna 1680.) hraběti Arnoštu Josefu z Valdštýna za 360.000 zl. a 10.0 dukátů klíčného. Po něm následovali od roku 1708. František Josef z Valdštýna, od roku 1727. František Arnošt, r. 1758. Čeněk, r. 1797. František Arnošt, a konečně r. 1832. Jeho Excellence Krištián hrabě Valdštýn z Vartenberka.

1714.—1726.) 266.693 osob obnášel, průměrně tedy v jednom roku 20,515, a v roce 1740. ba i 40.087 osob. V roce 1741. četlo 8 duchovních 2920 mší svatých. Četné pouti obohatily klášter mnohými obětmi na zlatě, stříbře i drahokamech; některé z obětí zasluhují naší pozornost a protož je chceme udati. Od roku 1680. do 1740. bylo darováno: 12 mešních rouch z těžkého hedvábí a zlatohlavu, protkaných jemným zlatem a drahokamy; čtyry damaškové, portou a trásuemi okrášlené baldachíny; 30 z hedvábí a zlatohlavu zhotovených, skvostně zlatem prošíváných, portami a trásněmi ozdobených rouch; 5 stříbrných, pozlacených, smaltou a drahokamy obložených kalichů s talíři; 2 velké stříbrné ciborie; 10 velkých stříbrných lamp, z nichž od hraběnky Markyty z Valdštýna darovaná 54 hřiven a dva loty vážila, majíc cenu 1183 zl. a od hraběte Františka Arnošta z Valdštýna darovaná 1500 zl. stála; 3 velké stříbrné, safíry, smaragdy a jinými drahokamy posázené monstrance; jednn velkou sříbrnou kaditelnici; 14 velkých stříbrných svícňů; 20 velkých zlatých penízů pamětných, z kterých jeden 13 dukátů vážil; 67 stříbrných pamětných penízů, jeden z nich 6 lotů těžký; 23 stříbrných obětních nádob, na kterých rozličné figury, události a nápisy vryty byly; 3 páry stříbrných a pozlacených obětních konvic s tácky; 18 zlatých, rubíny a brilianty posázených prstenů, mezi kterými jeden velký, 13 znamenitými diamanty okrášlený proužek ten nejvzácnější byl; šperk ze zlata s 18 brilianty; 3 stříbrné nádoby pro ostatky svatých; 6 velkých zlatých korun s diamanty pro hlavu Ježíše a Marie; 1 velké zlaté srdce; 2 stříbrné pozlacené kříže s rubíny; 1 velkou stříbrnou skříni s 12 drahokamy; 1 stříbrnou lilii se stříbrným křížkem; 1 stříbrnou stužku na krk s 18 safíry; 5 stříbrných řetízků s velkými granáty a jinými drahokamy; 1 velké stříbrné dítě; 1 zlatý obojek s křížkem; 2 stříbrné nohy; 1 pozlacený pastorál; 2 stříbrná numisma; 8 stříbrných na aksamítu přišitých očí; 6 na aksamítu připevněných stříbrných obrazů poprsních; 1 stříbrnou hlavu; 6 stříbrných srdcí; 2 z velkých pravých

perlí pletené koruny; 5 šňůr z velkých perlí; 2 velké lampy z křišťálu; 2 dlouhé šňůry z pravých korálů.

Kromě toho byla pro klášter nadace obnášející 1640 zl.; z úroků se platilo na mše svaté, které v rozličných dobách za zakladatele čteny byly. Pak byla nadace hraběnky Markyty z Valdštýna, která klášteru pro věčné časy 5000 zl. odkázala s tou podmínkou, by z úroků tohoto kapitálu dva duchovní a dva v hudbě vycvičení, pro kůr schopní chlapci vydržováni byli. Arnošt Josef hrabě z Valdštýna odkázal (1708.) ve své závěti klášteru 1000 zl. *) k zapravení rozličných potřeb kostelních, a Jan Disler, děkan v Českém Dubu, daroval velký zlatý peníz pamětný s těžkým zlatým řetězem. Václav Sieber, farář v Zebuši daroval svou celou značnou knihovnu.

Z převorů Bezdězkých jest obzvlášť znám Beremund Proche pro své dějiny hradu Bezděže, vydané r. 1742. v německé řeči. Zemřel 31. května 1748, a za nástupce jeho jmenován byl Ferdinand Motejl, jemůž v hodnosti následoval Vít Adam. Za převora Hieronyma Čechnera hrál Bezděz poslední úlohu co tvrz r. 1778. v pruské válce — bohužel ale ku škodě kláštera.

Princ Jindřich pruský vpadl na rozkaz krále Bedřicha II. 30. července r. 1778. s více než 70.000 mužů u Hanšpachu a Rumburku do Litoměřického okresu a zde se rozprostíral; města Litoměřice, Teplice, Ústí, Lípa, Ústí a jiná města byla v jeho moci, a on sám měl v zámku Svojkovském svůj hlavní stán. Vojáci jeho dělali vyjízdky bez vší překážky až k Budínu, Mostu a Žatci. Rakouský generál Laudon stal tenkrát u Gastorfu nedaleko Vltavy. Jakmile o příchodu princově zvěděl, táhl proti němu až k Novým Zámkům. Poněvadž ale nepřítel mnohem silnější byl, rozbil svůj tábor na výhodném místě u Mnichového Hradiště, kde příkrými a bažinatými břehy řeky Jizery chráněn byl. Tak kryl záda onoho vojska, kteréž u Náchoda krále na uzdě drželo a zároveň zabránil další pochod prince Jindřicha.

---

*) Obnosem tím zakoupeno bylo 6 velkých pozlacených rámců, pak z něho zaplacená nová kazatelna a dva boční oltáře. Ze zbytku zjednalo se ještě 10 lavic, šest cínových svícňů a čtyry obětní konvičky s talíři.

Prohánějící se Prusáci trápili blížká místa pokutami a brali kde jen co mohli.

Též klášter benediktinský na Bezdězi několikrát navštívili, až duchovní ve své tísní pruského generála o „salvegardu“ požádali, který jim 40 mužů povolil. Tito je sice chránili před nepřátelskými tuláky, uvalili jim ale jiné nepříjemnosti na krk. V rakouském táboře u Mnichového Hradiště se zvědělo, že 40 Prusáků po delší dobu na Bezdězi se zdržuje a proto objevilo se ve vsi pod horou 7. září o půl noci 200 Chorvátů.

Sedláci nesli žebříky až ku zdím a Chorváti lezli po nich nahoru; najednou ale zaslechl voják hlídku mající šustot a vystřelil. Na toto znamení shromáždili se Prusáci a přivítali útočníky za čtvrtou bránou dobře zatarasenou výstřeli a poleny dolů na ně hozenými tak, že náčelník Chorvátů se ztrátou 6 mužů a 36 raněných odtáhnouti musil s nepořízenou. Poněvadž ale ve velkých hranicích dříví na dvoře značné mezery povstaly, spozorovali Prusáci několik naplněných kufrů a beden, které vytáhli a rozbili. Kromě zlatých a stříbrných nádob byly v nich drahocenné látky ze zlata a stříbra, z kterých vojíní drahý kov vypálili a tak nejskvostnější roucha úplně zkazili. Když odražení Chorváti o nešťastném výsledku své výpravy veliteli zprávu dali, bylo silnější oddělení vysláno, by posádku zajalo — ale našli klášter prázdný. S drahou kořistí ustoupili Prusáci k Thammühlu, kde některé přední stráže voje Jindřichova stály a kostelní poklady byly tam ty.

Když v listopadu r. 1785. na rozkaz císaře Josefa II. tento klášter zrušen byl, byly varhany, velký zvon (na jedné straně vyobrazením Marie z Montferratu, na druhé sv. Benediktem ozdoben), několik velkých obrazů a zářačný obraz sv. panny z Montferratu do farního kostela v Doksech přeneseny a obraz tento na hlavním oltáři postaven, kde posud, jako druhdy na Bezdězi jest předmětem zbožné úcty a cílem četných processí poutnických z blízkých i vzdálených míst. Zpustošené stavení koupil pak tkadlec z vesnice Bezděze, jménem Antonín Kammler, za 50 zl., který všechno dřevo a železo pozvytahoval a tak úpadek těchto slavných starých památek zrychlil.

Tyto opuštěné malebné zříceniny nabyly nějaké důležitosti teprv zase roku 1824., když za účelem triangulování 9. července na věži jehlanec postaven byl. Příběh při tom se nahodilý učinil nebezpečnou stavbu pamětihodnou. Při rovnání základů jehlance musili dva zedníci ze vsi Bezděze prostoru mezi dvěma střelnými skulinami vyzdít a náležitě urovnati. Látku k této práci brali z vysícího klenutí, kterým věž nahoře kryta byla. Část ta četnými blesky a zubem času prohlodána, nevydržela rány dělníků, kteří kus po kusu odráželi; spadla dolů, rozlámala všechny na vnitřních odstavcích spočívající žebříky a zasypala otvor ku věži bez toho úzký úplně. Tato nehoda přinutila ubožáky, že osmnáct hodin bez pokrmu a spaní nahoře vyčkati musili, než se jim pomoci dostalo.

Téměř ještě hůře bylo by se vedlo triangulujícímu, který 26. června r. 1825. nahoru vylezl za tím účelem, by ve svých trigonometrických pracích pokračoval. Sotva inženýr nahoru přišel, pozdvihl se silný vichor, který mu čepici s hlavy sebral a vyměřování nemožným učinil. Pořádě bouře se blížila a některé krůpěje z černých mračen již padaly, odebral se inženýr ihned dolů a nařídil sluhovi, by s uhloměrem za ním přišel. Sotva tento a dva muži, kteří ze zvědavosti nahoru se dostavili, do polovice věže přišli, udeřil vedle něho do vnitřku věže hrom, popálil několik příčlů a všechny tři povalil, aniž by některého byl zabil.

Za chvíli se zase všichni vzpamatovali a dostali se hodně poroucháni z věže ven. Hromová rána tak naplnila věž dýmem a prachem, že inženýr výbuchu uniknuvší z věže kouř jako z kominu vystupovati viděl.

Podobný případ udál se 24. června 1828.; k desáté hodině ranní udeřil hrom do dřevěného jehlance, odrazil velké třísky z trámu a shodil několik na něm přibytých prken. Konečně silný vichor 4. dubna r. 1830. shodil jehlanec dolů.

Teprv v nejnovější době dostalo se těmto velkolepým zříceninám Bezděze mocné ochrany a k nevypsání krásná vyhlídka, která zde každého milovníka přírody rozkoší naplní, došla náležitého uznání.

Velkým požítkem z tak rozsáhlého obzoru mohutně dojat, pojal doktor Vojtěch Marterer, pán pro vše dobré a krásné velice činný, co plnomocník Jeho Excellence hraběte Kristiána z Valdštýn-Vartenberka, majitele zřízení a dalekého krásného okolí tu šťastnou myšlenku, by též věž pro vyhlídku upravena byla. Myšlenka byla přednesena a od panského správce staveb, pana Antonína Wendera proti všem se naskytlým i rostoucím překážkám během roku 1844., který pro takové podniky ani příznivým nebyl, chvalně provedena.

Tato hrdá, dříve za nemožnou považovaná stavba, — kterou jsme již dříve popsali a ku které prostora pro tři nově prolomená okna a schody teprv s velkým namáháním vydlabána byti musila — měla se ku překvapení svého majitele na den narozenin hraběnky Marie z Valdštýn-Vartenberka 21. srpna r. 1844. po prvé otevřítí; ale trvanlivě špatné počasí, kteréž při stavění tak často překáželo, zmařilo tuto radost a nezměnilo se ani 26. téhož měsíce, kterého dne Jeho Císařská Výsost arcivévoda Štěpán, jsa provázen hraběcí rodinou, tuto věž s překrásnou vyhlídkou navštívil a na památku — ačkoliv pršelo předce — překrásného požítku přírodního do nové pamětní knihy zapsati se ráčil.

Jak se proslýchá, není obětivost chvalně známého majitele, jenž žádného nákladu pro stavbu tu se neleká, ještě vyčerpána; — též starožitná kaple bude prý opravena a několik světnic někdejších prelátů za byty upraveno.

S tak krásnou ideou a chvalitebnou snahou, by zajímavé zbytky nepokojných ale zbožných časů potomkům zachovány byly, počíná nová doba pro toto historické Bohu a přírodě zasvěcené místo, jehož strážce slavné jméno svého pána ochranného na věčné časy vděčně vryje do skálopevných zdí těchto zřízení, které nyní zasluhují, by z nejbvdálenějších krajín navštěvovány byly.

---

26. března r. 1867. zastřelil se v kapli c. k. četník, který úřadu v Českém Dubu přidělen byl.

Roku 1867. udeřil hrom do hradní věže a omráčil 14 osob.

Roku 1877. vjel blesk do věže a omráčil vrátného.
